כמאן כר' שמעון א) בא וראה כמה נסים נעשו באותו היום עברו ישראל את הירדן ובאו להר גריזים ולהר עיבל יתר משישים מיל ואין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם וכל העומד בפניהם מיד נתרז שנאמר [1]את אימתי אשלח לפניך והמותי את כל העם אשר תבא בהם וגו' ואומר [2]תפול עליהם אימתה ופחד עד יעבר עמך ה' זו ב)ביאה ראשונה עד יעבר עם זו קנית זו ביאה שניה אמור מעתה ראויין היו ישראל לעשות להם נס בביאה שניה כביאה ראשונה אלא שגרם החטא ואחר כך הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכתבו עליהם את כל דברי התורה בשבעים לשון שנאמר [3]באר היטב והעלו עולות ושלמים ואכלו ושתו ושמחו וברכו וקללו ° וקיפלו את האבנים ובאו ולנו בגלגל שנאמר [4]והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון יכול בכל מלון ומלון ת"ל אשר תלינו בו הלילה וכתיב [5]ואת שתים עשרה האבנים האלה אשר לקחו וגו' תנא צרעה לא עברה עמהם ולא והא כתיב [6]ושלחתי את הצרעה לפניך אמר ר' שמעון בן לקיש על שפת ירדן עמדה וזרקה בהן מרה וסימתה עיניהן מלמעלה וסירסתן מלמטה שנאמר [7]ואנכי השמדתי את האמורי מפניהם אשר כגובה ארזים גבהו וחסון הוא כאלונים ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת וגו' רב פפא אמר שתי צרעות הואי חדא דמשה וחדא דיהושע דמשה לא עבר דיהושע עבר:

ששה שבטים עלו לראש הר גריזים כו': מאי [8]והחציו אמר רב כהנא כדרך שחלוקין כאן כך חלוקין באבני אפוד מיתיבי א)שתי אבנים טובות היו לו לכהן גדול על כתיפיו אחת מכאן ואחת מכאן ושמות שנים עשר שבטים כתוב עליהם ששה על אבן זו וששה על אבן זו שנאמר [9]ששה משמותם על האבן האחת וגו' שניה כתולדותם ולא ראשונה כתולדותם מפני שיהודה מוקדם וחמשים אותיות היו עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו רבי חנינא בן גמליאל אומר

לא

כמאן כר' שמעון. דאמר שכתב להם שיחזרו בתשובה ויקבלום אלמא לא היו העומדין חוץ לגבולין בכלל לא תחיה כל נשמה ג) אבל לר' יהודה כולן בכלל לא תחיה: **נתרז.** מתקלקל מרעי: **והמותי.** לשון מהומה ועירבוב הגוף ומה שבתוכו: **ביאה ראשונה.** בימי יהושע: **ביאה שניה.** בימי עזרא: **ליעשות להם נס.** לעלות בזרוע ולא יהיו משתעבדים למלכות אלא שגרם חטאם של ישראל בימי בית ראשון ונגזר עליהם שלא יעלו אלא ברשות כדכתיב מי בכם מכל עמו (עזרא א): **פריו ממעל.** עיניו: **ושרשיו מתחת.** סירוס: (א) **והעלו עולות ושלמים.** שכך נלטוו באותה פרשה אבנים שלמות תבנה וגו' וזבחת שלמים וגו': **מאי והחציו.** ביהושע הכי כתיב בהאי קרא דמתני' וכל ישראל וגו' חציו אל מול הר גריזים והחציו אל מול הר עיבל למה לי למיכתב והחציו דמשמע או חציו המיוחד או חציו הנזכר במקום אחר: **כדרך שחלוקין.** השבטים בהר גריזים והר עיבל כדכתיב (דברים כז) אלה יעמדו לברך את העם וגו' ואלה יעמדו על הקללה ד) כך חלוקים באבני אפוד שאמור בהן ששה משמותם וגו' הנך ששה דהר גריזים כתובים על האחת וששה דהר עיבל כתובין על השנית והיינו דכתיב והחציו אותו חציו החקוק באחת מן האבנים: **כתולדותם.** כסדר לידתן ששה האחרונים כסדרן גד ואשר יששכר וזבולן יוסף ובנימין זהו סדר לידתן וששה ראשונים נכתבו בה יהודה ראובן שמעון ולוי דן ונפתלי כסדר לידתן חוץ מיהודה: **ועשרים וחמשה על אבן זו.** לקמן ה) פריך ששה אחרונים עשרים וארבע הוא דהוו:

לא

כמאן כר"ש. וא"ת דלמא ביפת תואר אפילו ר' יהודה מודה דהא לא דברה תורה אלא כנגד היצר והואיל והותרו שאר נכריות דהלכה למשה מסיני דקנאין פוגעין בו כדאיתא בפרק שני דע"ז (דף לו:) הותרו אפילו כנענים שבחוצה לארץ במקום שהותרה יפת תואר דאמר בפ"ק דקידושין (דף כא:) איבעיא להו כהן מהו ביפת תואר רב אמר מותר ושמואל אמר אסור בביאה ראשונה כ"ע לא פליגי דשרי שלא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע ועוד אפילו ר"ש מה הוצרך להתירה מאי שנא מכהן אע"ג דזונה היא לא איצטריך קרא למשרייה הואיל ולא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע וי"ל כיון דלא התיר יפת תואר אלא במלחמות הרשות שבו הכתוב מדבר שמע מינה דגבי כנענים לא אמרינן לא דברה תורה אלא כנגד היצה"ר דאע"ג דאיכא יצר אמר לא תחיה אפילו במקום יפת תואר הלכך לרבי יהודה דאית ליה כנענים שבחוצה לה נמי בכלל לא תחיה ואין מקבלין אותן לא היה מתיר במקום יפת תואר מיהו איכא למיתמה לר"ש דאמר מקבלים אותם ואינם בכלל לא תחיה למה לי קרא ושבית שביו לרבות יפת תואר ואכתי ו) נימא איפכא דדוקא לרבי יהודה איצטריך וגזירת הכתוב הוא גבי יפת תואר שבחוצה לה אע"פ שכנענים אחרים שבחוצה לה הם בכלל לא תחיה וי"ל דעיקר טעמא דר"ש אקרא ושבית שביו סמיך דאי מההיא קרא למען אשר לא ילמדו איכא למימר כר' יהודה דאתא למשרייה או שאר אומות או כנענים קודם שהתחילו במלחמה: **ואחר כך הביאו את האבנים.** ה"ג בתוספתא (פ"ח) והביאו את האבנים שהעלו מן הירדן ובנו את המזבח והעלו עולות ושלמים ולא גרסינן וכתבו עליו את התורה: ז) **מאי והחציו חציו של מול הר גריזים מרובה מחציו של הר עיבל.** לשון הירושלמי מיושב יותר דגרסינן התם מה תלמוד לומר והחציו מלמד שמעוטין בהר גריזים ומרובין בהר עיבל למה שאין שבטו של לוי כולו שם שאם היה כל שבט לוי שם היו שוין ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אמר אילו היה כל שבטו של לוי שם לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף בשטים א"ר יוסי בר בון אילו היה שם כל שבטו של לוי היו שוין למה שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא והשתא אתי שפיר והחציו אל מול הר עיבל חציו המכוון שהוא הרוב דהוי חציו בשבטים ורובא בגברי ומיהו כשתדקדק במנין אחרון שנאמר בו לאלה תחלק הארץ (במדבר כו) לאחר שמתו מרגלים כדכתיב ובאלה לא היה איש וגו' והיה בשנת הארבעים לאחר פטירת אהרן דכתיב ביה ויעל אהרן הכהן וגו' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי (שם לג) והכי מוכח בסדר עולם תמלא במנין שבטים שעמדו על הר גריזים עודף על אותן שעמדו בהר עיבל תשע אלף חסר ק"ל ואפילו אם עמדו לוים למטה שמנה אלף עדיין היו מרובין של הר גריזים קרוב לאלף שהרי אתה מוצא בפרטן של אותן שבטים שעמדו על הר עיבל שלש מאות ושבעת אלפים ותתק"ל ובפרטן של הר גריזים ג' מאות וששה עשר אלף ות"ת וי"ל הא דאמרינן בירושלמי שאם היה שם כל שבט לוי היו שוין לאו דוקא שוין שהרי מרובין היו אלא כלומר לא היו של הר גריזים פחותין ח)[והשתא שלא היו כל שבט לוי שם צריך לומר] שעמדו לוים למטה תשע אלף או יותר אבל הא דאמר רבי שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אילו היה שם כל שבטו של לוי לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף קשיא שהרי המנין היה אחרי כן כדכתיב ויהי אחרי המגפה וגו' (שם כה) ומה שחלק עליו ר' יוסי בר בון לפי שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא א"כ לא נשארו משבט ראובן אלא ג' אלף ותש"ל שהרי כל פקודי שבט [ראובן] לא היו כי אם מ"ג אלף ותש"ל והיאך היו אותן ג' אלף ותש"ל של ראובן שנשארו מעבר לירדן ממלאין לכ"ד אלף שנפלו משמעון שהיה בשנת הארבעים מיהו הא לא קשיא דאיכא למימר דהכי קאמר מחמת חסרון משבט שמעון שנפלו במגפה אפילו היה שם שבטו של לוי לא היו שוין דמתוך כך היו של הר גריזים מועטין ולא שיחסרו מהן עשרים וארבעה אלף משמעון ט)[אלא ג' אלפים או פחות] ועלה קאי רבי יוסי בר בון אפילו לדבריך כשאתה מחסר כנגדו ג' אלף ותש"ל משבט ראובן שנשארו מעבר לירדן והיו שוין שמחמת חסרון משבט שמעון אין חסר יותר מג' אלף ותש"ל אבל הקשה דר' שמואל בר נחמני תיקשי כדפרישית שהמגפה היתה קודם למנין: **עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו.** ירושלמי והלא אינן אלא כ"ג מכאן וכ"ז מכאן פי' לתנא דתני התם כשם שחלוקים כאן כך חלוקין באבני אפוד מקשה א"כ על אותה אבן שהיו עליה של הר גריזים י)היו כ"ג ועל השניה כ"ז וזבולון מלא ומשני א"ר יוחנן בנימין היה חצי מכן וכ"ל דעל השניה שכתובין עליה אותו של הר עיבל היה כתוב ב"נ ועל הראשונה ימ"ן א"ר זבידא ויאות מי כתיב ששה שמותם לא כתיב אלא ששה משמותם ולא כל שמותם:

לעשות

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פ"ט מהל' כלי המקדש הל' ט וע"ש בכ"מ:

◆

מוסף רש"י

זו ביאה ראשונה. שבאו לארץ בימי יהושע (ברכות ד.). **זו ביאה שניה.** כשעלו מגלות בבל בימי עזרא (שם). **ליעשות להם נס.** לבוא ביד רמה (שם) לעלות בזרוע על כרחם של מלכי פרס (סנהדרין צח:). **בביאה שניה.** בימי עזרא, **כביאה ראשונה.** בימי יהושע, מדקיקן הכתוב (שם). **אלא שגרם החטא.** ולא הלכו אלא ברשות כורש וכל ימי מלכי פרס נשתעבדו להם לכורש ולאחשורוש ולדריוש האחרון (ברכות ד.). **וקיפלו.** כמו וקילפו (חולין מד. עי"ש).

◆

תוספות שאנץ

שביו לרבות כנענים שבתוכם. בא הכתוב להתיר כנענים שבחוצה לארץ ולקיים מהם יפת תואר שלא יהא בכלל לא תחיה כל נשמה: כמאן כר' שמעון שכתב להם שיחזרו בתשובה ודוקא אותם העומדין בגבולין אבל העומדין חוץ לגבולין לא היו בכלל לא תחיה כל נשמה. שאם היו רוצים לפנות את ארצם והולכין להם לא נצטוו להחרימם כמו שפינה הגרגשי והלך לו. (אלא) [אבל] לר' יהודה כולם בכלל דלא תחיה וא"ת לר' יהודה דאמר דנצטוו להחרימם כל הכנענים שבחוצה לארץ למה לי קרא דלא תתחתן בם תיפוק לי' מלא תחיה כל נשמה. וי"ל דאיצטריך כגון אותן שלא יוכלו להחרימם כדאי' בספר שופטים וכגון הגרגשי שפינה והלך לו: דמשה לא עבר דיהושע עבר. תי' פשיטא דשל משה לא עבר דלמה היתה עוברת הירדן והלא לא כבשו אז אלא ארץ סיחון ועוג ושמא אותן שנמלטו מארץ סיחון ועוג לעבר הירדן של ארץ כנען לא הזיקה הצרעה עד יהושע:

מסורת הש"ס

א) [תוספתא פ"ח], ב) סנהדרין לח: ברכות ד., ג) [דברים כ], ד) [וגו'. רש"ל], ה) [ע"ב], ו) אימא דר' יהודה איצטריך דוקא וגזה"כ גבי יפ"ת כו' כ"ה בס"י, ז) שייך לע"ב, ח) רש"ל, ט) רש"ל ועי' רש"א, י) היו כ"ג ועל הראשונה. רש"ל ובמהרש"א הגיה של הר גריזים היו כ"ז ועל השניה כ"ג וזבולן כו',

◆

תורה אור השלם

1. אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמֹּתִי אֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָּהֶם וְנָתַתִּי אֶת כָּל אֹיְבֶיךָ אֵלֶיךָ עֹרֶף: שמות כג כז
2. תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ יְיָ עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ: שמות טו טז
3. וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בַּאֵר הֵיטֵב: דברים כז ח
4. וְצַוּוּ אוֹתָם לֵאמֹר שְׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים הָכִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה: יהושע ד ג
5. וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ מִן הַיַּרְדֵּן הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בַּגִּלְגָּל: יהושע ד כ
6. וְשָׁלַחְתִּי אֶת הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ וְגֵרְשָׁה אֶת הַחִוִּי אֶת הַכְּנַעֲנִי וְאֶת הַחִתִּי מִלְּפָנֶיךָ: שמות כג כח
7. וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ וְחָסֹן הוּא כָּאַלּוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת: עמוס ב ט
8. וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשֹׁטְרִים וְשֹׁפְטָיו עֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן נֶגֶד הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית יְיָ כַּגֵּר כָּאֶזְרָח חֶצְיוֹ אֶל מוּל הַר גְּרִזִים וְהַחֶצְיוֹ אֶל מוּל הַר עֵיבָל כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה עֶבֶד יְיָ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם יִשְׂרָאֵל בָּרִאשֹׁנָה: יהושע ח לג
9. שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת שְׁמוֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדֹתָם: שמות כח י

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והעלו נ"ל קודם ד"ה פריו:

◆

גליון הש"ס

גמ' וקיפלו את האבנים. כמו וקלפו רש"י חולין מד ע"א ד"ה דאקפל: